

บทสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทนี้เป็นบทสรุปและนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ โดยนำเสนอบทสะท้อนต่อข้อค้นพบเชิงทฤษฎีและวิธีวิทยา จากนั้นจึงเป็นการตอบคำถามนำการวิจัย พร้อมทั้งการเสนอแนะงานวิจัยในอนาคต การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ 3 เรื่อง กล่าวคือ "ตาม" "หลงทางรัก" และ "กลลวงรัก" โดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่เป็นการผสมผสานของแนวคิดสตรีนิยม วัฒนธรรมศึกษา และแนวคิดหลังสมัยใหม่ บนฐานของญาณวิทยาสตรีนิยมเชิงวิพากษ์และนิรนัยนิยมเชิงการตีความ การประยุกต์ใช้ญาณวิทยาสหวิทยาการนี้เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์อื่นจะนำไปสู่การเข้าใจเงื่อนไข ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง และเพื่อศึกษาพลวัตการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพเพื่อค้นหาว่าการสร้างความหมายภาพตัวแทนมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางสังคมบ้างไหม อย่างไร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ การถ่ายทำละครโทรทัศน์ของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "ตาม" "หลงทางรัก" และ "กลลวงรัก" วิธีการสัมภาษณ์ลุ่มลึกกับกลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ของละครทั้ง 3 เรื่อง อาทิ ผู้กำกับการแสดง ฝ่ายเทคนิคต่าง ๆ ตลอดจนนักแสดง และการวิเคราะห์ภาพตัวแทนและปรากฏการณ์ทางสังคมที่รายล้อมบริบทของการสร้างภาพตัวแทน รวมทั้งการค้นคว้าข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับละครโทรทัศน์ดังกล่าว

ในขณะที่การศึกษาภาพตัวแทนผู้หญิงโดยทั่วไปมักเป็นการศึกษาที่แยกห่างตัวบทออกจากกระบวนการผลิต แต่ผลการศึกษาเชิงสหวิทยาการครั้งนี้ได้ยืนยันว่าการศึกษาภาพตัวแทนผู้หญิงไปพร้อมกับการทำความเข้าใจกระบวนการผลิตภาพตัวแทนในฐานะของกระบวนการทางสังคมทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่แผ่ขยายครอบคลุมในหลากหลายมิติ ทั้งในแง่มุมการเมืองเชิงวัฒนธรรม และการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ของปัจเจกชนที่อยู่ในกระบวนการผลิต จึงอาจกล่าวได้ว่างานวิจัยเรื่องนี้เป็น การเปิดพื้นที่ความเป็นไปได้ในการมองเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงและการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง อันเป็นผลมาจากการประยุกต์ใช้แนวคิดสตรีนิยมในการวิเคราะห์วิพากษ์ภาพตัวแทนผู้หญิง แนวคิดวัฒนธรรมศึกษาในแง่ของการต่อสู้เชิงวิภาษวิธีของอุดมการณ์และ

วาทกรรมทางสังคม การใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ความรู้ และอำนาจของแนวคิดหลังสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจกระบวนการประกอบสร้างความหมาย

บทสะท้อนต่อข้อค้นพบเชิงทฤษฎี และวิธีวิทยา

การประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง: อำนาจกับความรู้ และ Disciplinary Power กับการต่อรองต่อต้าน/ขัดขึ้นสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่

เนื่องจากผู้ศึกษาเริ่มต้นการเดินทางของการศึกษาเรื่องนี้ด้วยจิตสำนึกสตรีนิยมเชิงวิพากษ์ และใช้ฐานวิทยาศาสตร์นิยมแบบ Standpoint theory เป็นตำแหน่งแห่งที่ในการสร้างบทวิเคราะห์ต่อโลกและพื้นที่ของการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ ทำให้ผู้ศึกษามีความอ่อนไหวต่อประเด็นของอำนาจในรูปแบบของ disciplinary power เพราะอำนาจในลักษณะนี้เป็นอำนาจที่ปรากฏอยู่ทุกหนแห่ง เป็นอำนาจที่ดำรงอยู่ในความเป็นปกติธรรมดาของระบบคิด และระบบสังคม สิ่งที่ผู้ศึกษาพบตลอดกระบวนการของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นจากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ลุ่มลึก และการวิเคราะห์ด้วยบท คือ disciplinary power มีอยู่กระจัดกระจายในทุกพื้นที่ของกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ไม่ว่าจะเป็นในพื้นที่ของความหมายเกี่ยวกับเพศสภาพและผู้หญิงที่เป็นการสั่งสมของปฏิบัติการทางวาทกรรมในบริบทประวัติศาสตร์ อำนาจที่ฝังตัวอยู่กับโครงสร้างองค์กร อำนาจที่อยู่ในระบบความอาวุโส (ทางวิชาชีพ) อำนาจที่อยู่ในธรรมชาติและขนบประเพณีเชิงวิชาชีพของการผลิตละครโทรทัศน์ อำนาจของนโยบายสถาบันและรัฐในการควบคุมกำหนดทิศทางความหมาย ไปจนถึงอำนาจของระบบทุนนิยมที่ทำให้ต้องจัดวางเรื่องความอยู่รอดทางรายได้เป็นความสำคัญอันดับแรก

การนำเสนอปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขและมีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงในการศึกษานี้ เป็นกระบวนการที่จะยกประเด็น "การเมืองเรื่องความเป็นปกติธรรมดา" ให้เป็นเรื่องที่ไม่ธรรมดาอีกต่อไป เป็นกลยุทธ์และกระบวนการในการพยายามถอด (de-) ความเป็นธรรมชาติ และความเป็นปกติธรรมดา (-normalization) ออกจากการดำรงชีวิตในแต่ละวันดังที่เดอ เซอตัวร์ เสนอว่าเป็น "ปฏิบัติการในการดำรงชีวิต (practice of everyday life)" ซึ่งผลการศึกษาในบทที่ 5 ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าท่ามกลางอำนาจเหล่านี้มีปัจจัยที่ไม่ยอมแพ้ และจำนนต่ออำนาจนี้ อาทิ การผลิตสร้างละครโทรทัศน์เรื่อง "ต้ม" ในฐานะปฏิบัติการต่อรองและต่อต้าน/ขัดขึ้นต่อการอธิบายแบบเหมารวมเบ็ดเสร็จในเรื่องวาทกรรมเกี่ยวกับประเภทของผู้ชม

และประเภทของละครโทรทัศน์และภาพตัวแทนผู้หญิงที่ควรถูกผลิตซ้ำเพื่อให้เป็นสิ่งที่ “ขายได้” (หน้า 131-133) จนกระทั่งการต่อรองในกระบวนการประกอบสร้างความหมายของปัจเจกฝ่ายอุปกรณประกอบฉากที่กระทำการต่อรองเพื่อขอเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอภาพตัวแทนผู้หญิงในรูปแบบที่ไม่จำเป็นต้องเน้นแต่เรื่องความ “โป๊” ของผู้หญิงเสมอไป (หน้า 143-145) ทำให้น่าขบคิดถึงความเป็นไปได้ในการเป็นผู้มีทางเลือก (choice) ในการนำเสนอ ชัดแจ้งกับการอธิบายว่า “ผู้ผลิตไม่มีทางเลือก” หรือ “ผู้ผลิตจำเป็นต้องทำ” การต่อรองของปัจเจกตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งในโครงสร้างภาพใหญ่นี้เสริมพลังอำนาจให้กับผู้ศึกษาในการคิดโจทย์เรื่องการขับเคลื่อน และมองการเมืองเรื่องความเป็นไปได้ในการสร้างการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผู้ศึกษาพบว่ายังมีการต่อรองตัวตน การพยายามที่จะต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะอยู่ให้ได้กับระบบ (หน้า 138-142) ผู้ศึกษามองว่าช่วงเวลาของการได้รับบทวิเคราะห์จากปัจเจกบุคคลเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นช่างไฟ ช่างแสง ผู้กำกับ นักแสดง ผู้ช่วยผู้กำกับ นักแสดงประกอบ ประชาสัมพันธ์ละคร ฤทธิจกกองถ่าย ช่างแต่งหน้า/ทำผม ฝ่ายเสื้อผ้า ฝ่ายอุปกรณประกอบฉากได้เปิดพื้นที่ให้พวกเขาเหล่านั้นได้สะท้อนตัวตนไปด้วยในขณะเดียวกัน

ดังที่นำเสนอในบทบทนวนวรรณกรรมบทที่ 2 หน้า 55-60 เกี่ยวกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ จะพบว่าที่ผ่านมานักวิชาการสังคมศาสตร์พยายามตามศึกษาเรื่องของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นไปแล้ว โดยอาจหลงลืมไปว่าแท้จริงแล้วในฐานะของการผลิตสร้างความรู้ อาจเป็นการนำไปเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เช่นกัน ดังที่ดักลาส เคลเนอร์เองมองพื้นที่ของการผลิตสร้างองค์ความรู้วัฒนธรรมศึกษาว่าควรถูกใช้เป็น “...อาวุธของบทวิพากษ์ทางสังคม การตื่นขึ้น และการเปลี่ยนแปลงมากกว่าจะเป็นเพียงแค่ทุนทางวัฒนธรรมเท่านั้น” (Kellner, 1995, p. 340)

สำหรับผู้ศึกษา ขอยอมรับโดยุษฎีว่างานวิจัยสหวิทยาการชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะผนวกรวมพื้นที่ของการผลิตองค์ความรู้ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองเรื่องการปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปด้วยในขณะเดียวกัน เนื่องจากจุดยืนสหวิทยาการมองว่ากลไกการทำงานขององค์ความรู้ในปัจจุบันได้ถูกถอดความเป็นการเมืองออกไปเสียหมดแล้ว (de-politicization of knowledge production) งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้จึงเป็น praxis of resistance ในตัวของมันเองเพื่อทำการใส่ความเป็นการเมือง (re-politicization) กลับสู่พื้นที่การผลิตสร้างองค์ความรู้ที่ผู้ศึกษابนฐานของจุดยืนสตรีนิยมขอเน้นย้ำว่าน่าจะเป็นมากกว่า “กิจกรรมทางปัญญา” หากเราไม่ว่าบุคคลหรือปัจเจกนั้นจะเป็นใครก็ตามหวังจะเห็นความผาสุกที่แท้จริงในสังคมก็น่าที่จะ “ร่วมด้วยช่วยกัน” “คนละนิดคนละหน่อย” “ทีละเล็กละน้อย” “แทรกซึม” ดัง “น้ำซึมบ่อทราย” ไม่ว่าพื้นที่นั้นจะอยู่ที่ใด

การประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ในฐานะพื้นที่ใหม่ของสตรีนิยม

นอกจากนั้นการสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นอย่างมากกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง โดยปรากฏออกมาทั้งในลักษณะของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน มีเงื่อนไข ลักษณะของการต่อต้าน ขัดแย้ง ขัดแย้ง และเป็นลักษณะของการเกื้อหนุนต่อกัน ดังนั้นการทำงานเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ในประเด็นเพศสภาพจึงอาจจะต้องนำไปต่อยอดความคิดเกี่ยวกับลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้ เพื่อแสวงหาวิธีการปฏิบัติ วิธีการทำงานในการพัฒนาลักษณะความสัมพันธ์ที่จะเกื้อหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมิติเพศสภาพ ผู้หญิง และอื่น ๆ ได้จริงอันจะนำไปสู่สังคมแห่งความสันติ และการเคารพในความเป็นมนุษย์ที่หลากหลายซึ่งกันและกัน บางครั้งนักสตรีนิยมอาจจะต้องเปิดพื้นที่ของตนเองผนวกและหลอมรวมกับพื้นที่ทางสังคมอื่น ๆ ดังกรณีของการศึกษานี้ที่พยายามตอบโจทย์ปัญหาของสตรีนิยมแต่ในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาสมดุลของการมองผู้อื่นอย่างเท่าเทียม และระมัดระวังเพราะผู้ศึกษาเชื่อว่าเหล่านี้คือสิ่งที่ปรัชญาแนวคิดสตรีนิยมยืนยันมาตลอดถึงการสรรค์สร้างสังคมแห่งการเคารพซึ่งกันและกัน

ข้อท้าทายในการประยุกต์ใช้วิธีวิทยาและญาณวิทยาสตรีนิยม

ผู้ศึกษาเริ่มต้นการวิจัยครั้งนี้ด้วยความเชื่อมั่นในวิธีวิทยาและญาณวิทยาสตรีนิยมว่าจะเป็นเครื่องมือในการแสวงหาองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ได้เครื่องมือหนึ่ง อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงที่ประสบจากการลงพื้นที่ภาคสนาม และการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ถูกศึกษาทำให้ผู้ศึกษาต้องปรับเปลี่ยนทฤษฎีต่อกรมองเครื่องมือวิธีวิทยาและญาณวิทยาสตรีนิยมเสียใหม่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความแตกต่าง ระยะห่าง และความเป็นคนใน/คนนอก (Insider/Outsider) แม้ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในบทที่ 3 หน้า 82 ถึงวิธีวิทยาสตรีนิยมว่า "...ไม่ได้มองงานวิจัยแยกห่างออกจากชีวิตและตัวตน และในกระบวนการวิจัยนั้นจะต้องเป็นกระบวนการวิจัยที่ไม่แบ่งแยกผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยออกจากกัน" อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์การเก็บข้อมูลภาคสนามกับกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่อง ผู้ศึกษากลับพบว่าการณ์มีญาณวิทยาสตรีนิยมไม่ได้รับประกันถึงระยะห่างที่น้อยลงระหว่างนักวิจัยสตรีนิยมคนนอกกับผู้ถูกศึกษาคนใน แม้ผู้ศึกษาจะตระหนักและระมัดระวังถึงการถูกมองว่าอาจจะมีความอหิวาหรืออภิสัทธินอกเหนือจากในแง่ของการเป็นผู้มาแสวงหาและกำหนดความรู้ในฐานะของนักวิจัย แต่ยังคงประสบกับข้อท้าทายในเรื่องระยะห่าง และข้อต่าง

ระหว่างความเป็นคนใน/คนนอกตลอดกระบวนการเก็บข้อมูลภาคสนาม อย่างไรก็ตามเมื่อผู้ศึกษาได้นึกย้อนเพื่อสะท้อนประสบการณ์พบว่าสาเหตุมาจากทั้งฝ่ายของผู้ศึกษา และผู้ถูกศึกษาดังที่นำเสนอในบทที่ 3 หน้า 83-84) อาจกล่าวได้ความเป็นคนใน/คนนอกยังคงเป็นข้อท้าทายประการสำคัญสำหรับนักวิจัยสตรีนิยม ยังคงเป็นสิ่งที่นักวิจัยสตรีนิยมต้องตอบคำถาม และแสวงหาวิธีการที่จะสร้างสมดุลระหว่างข้อต่างนี้

การร่วมสร้างความรู้ระหว่างผู้ศึกษา และผู้ถูกศึกษา ในระยะเริ่มแรกของการออกแบบวิธีวิทยา ผู้ศึกษาตระหนักถึงข้อเสนอสื่อที่สำคัญของวิธีวิทยาสตรีนิยมที่ปรารถนาให้มีการร่วมสร้างความรู้ระหว่างนักวิจัยและผู้ถูกศึกษา จึงออกแบบวิธีการศึกษาให้มีการนำข้อมูล และบทวิเคราะห์เบื้องต้นจากมุมมองของนักวิจัยกลับไปพูดคุย และซักถามกับกลุ่มผู้ถูกศึกษาเพื่อให้เสียงของผู้ถูกศึกษาปรากฏอยู่ในความรู้นี้ร่วมกัน และเพื่อให้เกิดภาวะความเป็นนักวิจัยร่วม ที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประโยชน์และคุณภาพต่อทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามเนื่องจากกลุ่มผู้ถูกศึกษาครั้งนี้คือกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเป็นอย่างมาก จึงทำให้ผู้ศึกษาต้องปรับลดกระบวนการดังกล่าวออกจากการวิจัย ประสบการณ์การวิจัยในแนวทางสตรีนิยมในครั้งนี้ทำให้ผู้ศึกษาตระหนักชัดว่าเงื่อนไขและบริบทของกลุ่มหรือชุมชนผู้ถูกศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นอย่างมากต่อความเป็นไปได้ที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยวิธีวิทยาและญาณวิทยาสตรีนิยมที่สมบูรณ์

ข้อค้นพบสำคัญจากการวิจัย

ความพยายามในการตอบคำถามที่ว่ากระบวนการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงเป็นอย่างไร และ ปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์นั้น ทำให้เกิดข้อค้นพบสำคัญดังปรากฏในบทที่ 4 ในหน้า 95-109 ว่าด้วยการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เป็นการประกอบสร้างท่ามกลางวาทกรรมทางสังคมเกี่ยวกับผู้หญิงและเพศสภาพ และในบทที่ 5 หน้า 110-148 ว่าด้วยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์อันสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานของ disciplinary power ในกระบวนการผลิตสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในมิติเชิงองค์กรและสถาบัน มิติของผู้ชมในจินตนาการ มิติของธรรมชาติในกระบวนการทำงาน และมิติเชิงสุนทรียะ ปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกันในกระบวนการผลิตโดยเฉพาะในขั้นตอนของการถ่ายทำ

ในมิติเชิงสถาบัน องค์การ ผู้ศึกษาพบว่านโยบายของสถานี และบริษัทที่อยู่ภายใต้ความเป็นอุตสาหกรรมบันเทิงที่มีเป้าหมายเรื่องกำไรในเชิงธุรกิจเป็นสำคัญ โครงสร้างอำนาจแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ และกระบวนการยามเฝ้าประตูของประชาสัมพันธ์ละครและนักแสดงสายบันเทิงเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่ทำให้กลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ต้องต่อรองความหมายท่ามกลางอัตลักษณ์ความเป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะละครโทรทัศน์ และการเป็นภาคส่วนหนึ่งของการเป็นสินค้าวัฒนธรรมภายใต้ระบบทุนนิยม ซึ่งผู้ผลิตละครโทรทัศน์บางส่วนยืนยันการยกให้เงื่อนไขทางธุรกิจอยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าความรับผิดชอบทางสังคม

ประการที่สอง คือ มิติผู้ชมในจินตนาการ (Imagined Audience) ในที่นี้หมายถึงสมมติฐานหรือความคิดที่กลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์มีเกี่ยวกับผู้ชมกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งถึงแม้ผู้ชมจะไม่ได้ปรากฏอยู่ในกระบวนการประกอบสร้างภาพตัวแทนอย่างเด่นชัดทางกายภาพ แต่ได้กลายเป็นข้อคำนึงที่ปรากฏอยู่ในทุกจินตนาการของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และผู้ชมในจินตนาการนี้จะแตกต่างกันไปตามแต่การกำหนดของแต่ละกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ อีกประการหนึ่ง คือ ผู้ชมในจินตนาการได้สะท้อนถึงลักษณะชนชั้นที่แตกต่างกันของกลุ่มผู้ชมในโลกความเป็นจริง มโนทัศน์ผู้ชมในจินตนาการถูกทำให้กลายเป็นวาทกรรมการรับรู้เกี่ยวกับผู้ชมที่มีการแบ่งแยกประเภทของผู้ชมตามชนชั้น และระดับความลึกซึ้งของการรับชมละครโทรทัศน์ ในขณะที่ละครเรื่อง “หลงทางรัก” และ “กลลวงรัก” ยืนยันการผลิตซ้ำ “ชนบ” ละครเพื่อความบันเทิงเท่านั้นให้กับชนชนล่างและชนชั้นกลาง กลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง “ต้ม” จากแรงผลักดันของผู้กำกับกลับแสดงตัวการเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการต่อต้าน และท้าทายต่อวาทกรรมเรื่องการจัดแบ่งประเภทผู้ชมกับประเภทของละครโทรทัศน์และภาพตัวแทนผู้หญิงที่ควรถูกผลิตซ้ำ

ประการที่สาม คือ มิติที่เกี่ยวกับธรรมชาติในการทำงานของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ โดยในส่วนนี้ประกอบด้วย ผู้กำกับในฐานะศูนย์รวมของอำนาจที่ได้มาจากลักษณะโครงสร้างการผลิต, ภูมิหลังของผู้กำกับ หรือการควบหน้าที่ผู้เขียน (Organizational hierarchical structure, Authorial Authority, and Social Status) โดยมีผลต่อการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพเนื่องจากการประกอบสร้างความหมายถูกควบคุมและกำหนดโดยผู้กำกับเท่านั้น ในขณะที่ความเป็นนักวิชาชีพและการมีกิจวัตรในการทำงาน (Professionalism and Routine) หมายถึง รหัสเชิงวิชาชีพได้กลายเป็นรหัสร่วมของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และลักษณะการดำเนินงานการผลิตไปอย่างเป็นระบบและเป็นธรรมเนียมนี้ส่งผลเป็นอย่างมากต่อกระบวนการประกอบสร้างความหมาย เนื่องจากสัญญาณที่มีร่วมกันนั้นได้กลายเป็นแบบแผนของการปฏิบัติร่วมกัน สัญญาณเชิงวิชาชีพที่เป็นรหัสความหมายที่มีร่วมกันนั้นถูกให้ความสำคัญ

เหนือกว่าการประกอบสร้างความหมายในเชิงคุณภาพเกี่ยวกับเรื่อง เนื้อหา ตัวละคร นัยยะทางสังคม หรืออุดมการณ์ทางสังคม จึงอาจอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดในอุตสาหกรรมการผลิตสร้างตัวบทเชิงวัฒนธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ รายการโทรทัศน์ จึงมีลักษณะที่ยึดติดกับแบบแผน มากกว่าจะเป็นการทำงานแก้ไข เปลี่ยนแปลงหรือท้าทายความหมายเชิงวัฒนธรรมในมิติต่าง ๆ อาทิ เพศสภาพ อุดมการณ์ และความเชื่อ

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งของธรรมชาติของงานผลิต คือ การแบ่งขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นแผนก (Compartmentalization) และ กระบวนการสร้างความหมายมีลักษณะแตกแยกไม่เป็นระเบียบ (Fragmentation) ส่งผลให้การประกอบสร้างชุดความหมายขาดความต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มผู้ผลิตแต่ละคนไม่ทราบภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพที่ตนเองกำลังประกอบสร้างนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไรกลายเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ปัจเจกผู้ผลิตโดยเฉพาะในระดับล่างของโครงสร้างการผลิตอยู่นอกขอบเขตของการตระหนักถึงการเป็นผู้กำหนดความหมายซึ่งหมายถึงว่าระดับของจิตสำนึกในการเป็นผู้กำหนดความหมายถูกกักเก็บ ปิดกั้นเนื่องจากระบบของการทำงานในการถ่ายทำ

ประการที่สี่ คือ มิติในด้านสุนทรียะอันหมายถึงการใช้สัญลักษณ์ในกระบวนการผลิตเพื่อประกอบสร้างภาพ และเรื่องราวบนหน้าจอโทรทัศน์ โดยใช้รหัสที่มีร่วมกันที่สามารถอ้างอิงไปสู่คุณลักษณะที่แทนความเข้าใจว่าสัญลักษณ์เหล่านี้เมื่อประกอบกันแล้วจะสามารถบอกผู้ชมได้โดยนัยว่าหมายถึงอะไร อาทิ หมายถึงความเป็นผู้หญิงที่ดี ความเป็นผู้หญิงที่ร้ายลึก เป็นต้น ดังนั้นในกระบวนการนี้คุณลักษณะของมนุษย์ในประเภทต่าง ๆ ได้ถูกลดทอนมาก่อนหน้านี้แล้วในกระบวนการทางสังคมที่ผ่านมา เช่น การใช้สีขาวที่หมายถึงความบริสุทธิ์ การแสดงอาการกรีดกรีดของผู้หญิง (ไทย) เพื่อประกอบสร้างความเป็นนางร้าย ตัวอิจฉา การให้ฉากช่วยบอกเล่าเรื่องราวของความเป็นครอบครัว หรือการใช้ภาพที่โคลส อัปใบหน้าของนักแสดงเพื่อขับเน้นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร

ข้อค้นพบที่สำคัญในกระบวนการนี้ คือ การประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพเป็นการอยู่ท่ามกลางโลกของสัญลักษณ์ (symbolic) ที่เป็นรหัสร่วมกันและ จินตนาการ (imagination) ของผู้ผลิต ดังนั้นการผลักดันกระบวนการเปลี่ยนแปลงการนำเสนอภาพตัวแทนผู้หญิงในละครโทรทัศน์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของวัฒนธรรมทางสายตา (visual culture) ของการผลิตละครโทรทัศน์ คำถามจะอยู่ที่ว่าหากเราต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับภาพตัวแทนผู้หญิง เราจะเรียกร้องให้มีการแก้ไขอุดมการณ์เพศสภาพของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ซึ่งแท้จริงนั้นผูกติดโยงกับอุดมการณ์และวาทกรรมทางสังคม และกระบวนการสังคมประกิต การปลูกจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ของสตรีนิยมจะนำเข้ามา

เกี่ยวข้องเชื่อมโยงได้อย่างไร ในกระบวนการใด หรือ เราควรที่จะตั้งคำถามต่อความเป็นชุมชนเชิงสัญลักษณ์ที่มีธรรมชาติของการลดทอนคุณสมบัติของมนุษย์เป็นไปในรูปของสัญลักษณ์ หรือเราควรจะช่วยกันคิดถึงวิธีการนำเสนอในรูปแบบใหม่ที่สามารถหลุดจากกรอบการใช้สัญลักษณ์ชุดเดิม

ในการศึกษานี้ผู้ศึกษายังคงต้องตอบคำถามหลักอีก 2 – 3 ประการว่าด้วยเรื่องพลวัตในการประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงในละครโทรทัศน์ของละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่องว่ามีลักษณะแบบแผนเช่นใด? อีกทั้งกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์มีการต่อรองในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงหรือไม่ อย่างไร? และ การต่อรองของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์มีผลต่อภาพตัวแทนที่นำเสนออย่างไร? นำไปสู่ข้อค้นพบที่ว่ากระบวนการสร้างความหมายภาพตัวแทนนั้นมีพลวัตการประกอบสร้างความหมาย 3 แบบแผนหลัก แบบแผนแรก คือ การยอมยกอำนาจให้ผู้กำกับเป็นผู้กำหนดควบคุมและตีความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพแต่เพียงผู้เดียว (Co-optation) แบบแผนที่สอง คือ การร่วมมือกัน (Collaboration) และ แบบแผนที่สาม คือ การต่อรองความหมาย (Negotiated Practices)

แบบแผนการประกอบสร้างความหมายด้วยการยอมยกอำนาจให้ผู้กำกับเป็นผู้ตีความและกำหนดความหมายเพียงผู้เดียวนั้น ทำให้การประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงและเพศสภาพมีเส้นทางการเดินทางของความหมายที่สั้นและตัดตอนจากตัวผู้กำกับเข้าสู่ตัวบทภาพตัวแทนโดยตรง ภายใต้การประกอบสร้างความหมายของแบบแผนนี้พบว่าปัจเจกชนผู้ผลิตละครโทรทัศน์รู้สึกได้ถึง การถูกปิดกั้นของอำนาจ รู้สึกเก็บกด และ รู้สึกไร้พลังอำนาจ (powerlessness) ทำให้ต้องต่อรองอัตลักษณ์ (Negotiation of Identity) มากที่สุด

ประการที่สอง คือ แบบแผนการสร้างความหมายภาพตัวแทนโดยการร่วมมือ (Collaboration) คือ การที่กลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ร่วมกันประกอบสร้างความหมายของภาพตัวแทนผู้หญิง เพศสภาพ และมิติอื่น ๆ ในละครโทรทัศน์ขึ้นด้วยกัน ลักษณะของการประกอบสร้างความหมายลักษณะนี้ ทุกคนมีโอกาสมีส่วนร่วมในการประกอบสร้างภาพตัวแทนลักษณะของอำนาจจะมีอยู่ในตัวของทุกคน อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างแบบร่วมมือกันนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญว่าผู้กำกับจะเป็นผู้ที่เปิดโอกาส เปิดพื้นที่ให้มีการแสดงความคิดเห็นในการประกอบสร้างความหมายหรือไม่ อย่างไรก็ตามแม้ศูนย์รวมของอำนาจจะยังส่งกลับไปที่ผู้กำกับ แต่ลักษณะของการประกอบสร้างนี้ก็ทำให้ทุกคนได้เป็นผู้สร้างความหมายได้อย่างสมบูรณ์ซึ่งทำให้มีคุณลักษณะของความเป็นผู้กระทำ (agency) สูง

ประการสุดท้าย คือ แบบแผนการสร้างความหมายภาพตัวแทนโดยการต่อรองความหมาย (Negotiated Practices) โดยปัจเจกผู้ผลิตละครโทรทัศน์กระทำการต่อรองความหมายในกระบวนการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง 3 ลักษณะ คือ การต่อรอง

ความหมายโดยตรง (direct negotiation) การต่อรองความหมายโดยทางอ้อม (indirect negotiation) และการตั้งคำถามเชิงภววิทยาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของภาพตัวแทนที่กำลังประกอบสร้างว่ามีอยู่จริงหรือไม่

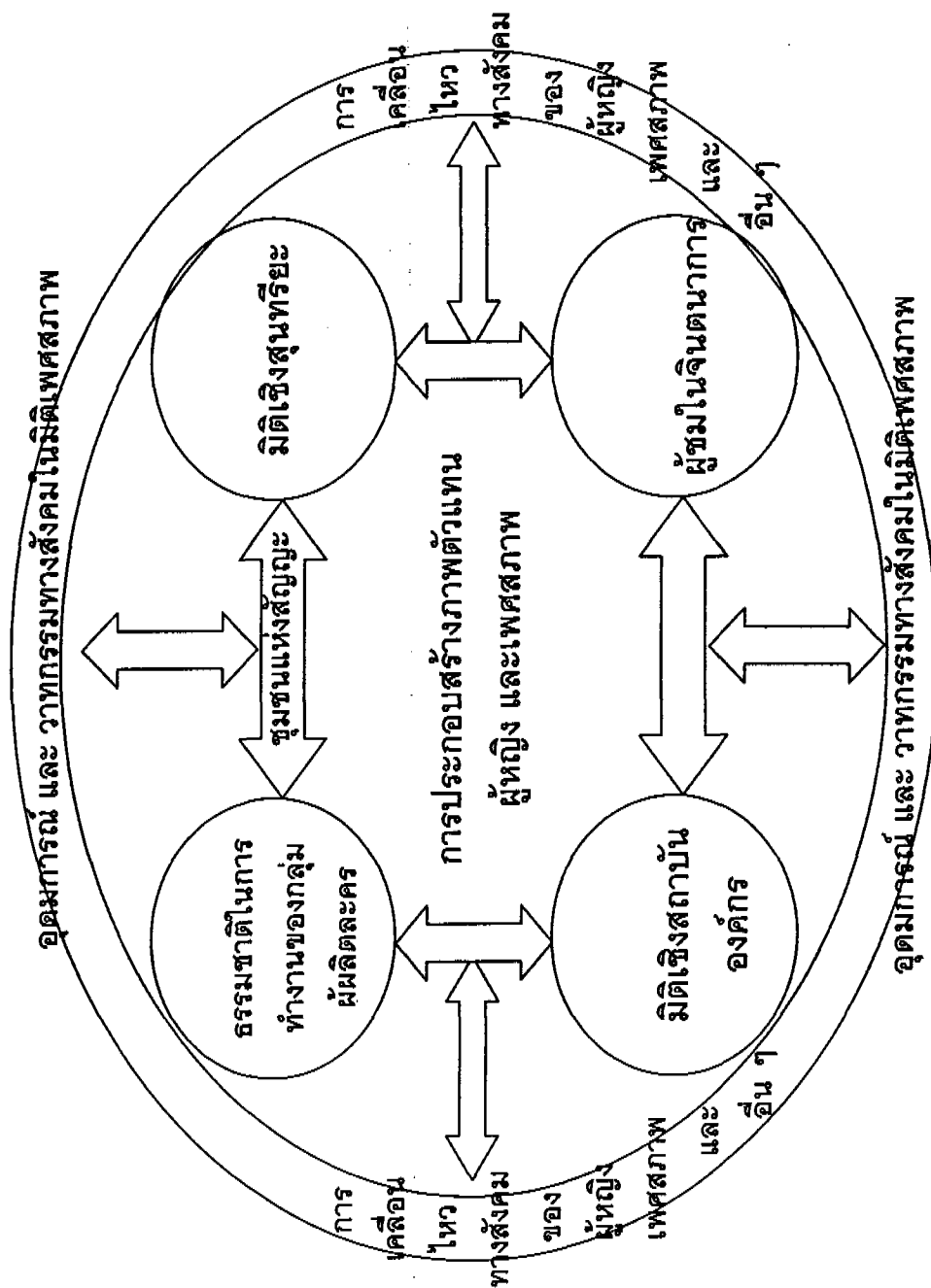
การต่อรองความหมายโดยตรง (direct negotiation) เป็นการขอเปลี่ยนแปลงการนำเสนอและการประกอบสร้างเกี่ยวกับผู้หญิงและเพศสภาพใหม่ เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับความหมายหรือภาพตัวแทนผู้หญิงที่ถูกกำหนดมาในตัวบท ซึ่งในที่นี้ยืนยันถึงแนวคิดทางทฤษฎีว่าปัจเจกชนผู้ผลิตละครโทรทัศน์เป็นทั้งผู้ใส่รหัสความหมายและผู้ถอดรหัสความหมายในกระบวนการเดียวกัน (Encoder/Decoder) ในขณะที่การต่อรองความหมายโดยทางอ้อม (indirect negotiation) คือ การตั้งคำถามเชิงการขออนุญาตว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงความหมายที่ถูกกำหนดมาหรือไม่ ส่วนการตั้งคำถามเชิงภววิทยาถึงการดำรงอยู่ของภาพตัวแทนที่กำลังถูกประกอบสร้างว่ามีจริงหรือไม่นั้น ผลกระทบของการต่อต้าน/ขัดขึ้นผ่านการตั้งคำถามเชิงภววิทยาเป็นภาวะที่เกิดขึ้นชั่วคราว นอกจากนั้นผลการศึกษายืนยันว่าการต่อรองความหมายที่เกิดขึ้นยังส่งผลให้การประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง เพศสภาพ และอื่น ๆ เปลี่ยนไปในทิศทางที่เป็นการนำเสนอเชิงบวกมากขึ้น

ในการพยายามตอบคำถามว่าด้วยเรื่องการสร้างภาพตัวแทนมีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือไม่นั้นนำผู้ศึกษาไปสู่ข้อสรุปที่อธิบายได้ดังนี้ โดยพบว่าการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "ตาม" "หลงทางรัก" และ "กลลวงรัก" สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและการเคลื่อนไหวทางสังคม 3 ลักษณะ ลักษณะที่หนึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและมีเงื่อนไข (unresolved) อันเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์ของอุดมการณ์สองชุด คือ อุดมการณ์สตรีนิยมและอุดมการณ์พุทธศาสนาซึ่งปรากฏชัดในการผลิตละครเรื่อง "ตาม" ลักษณะที่สองเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะต่อต้าน ขัดแย้ง ขัดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "หลงทางรัก" กับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง โดยยืนยันการผลิตซ้ำ และตอกย้ำอุดมการณ์เพศสภาพกระแสหลักเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้ชมที่มีลักษณะเฉพาะ ลักษณะความสัมพันธ์ประการที่สามเป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนกันระหว่างจิตสำนึกและอัตลักษณ์แห่งเพศสภาพใหม่ของกลุ่มผู้ผลิตละครเพศที่สามกับแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง ส่งผลให้ภาพตัวแทนผู้หญิงที่สร้างจากกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่อง "กลลวงรัก" มีนัยยะแห่งการทำทลายภาพตัวแทนผู้หญิงกระแสหลัก

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ทำให้สามารถสรุปตัวแบบของกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ ดังภาพประกอบที่ 7.1

ภาพประกอบที่ 7.1

ตัวแบบกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์

ข้อจำกัดในการศึกษา

เนื่องจากการวิจัยนี้มุ่งศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ลุ่มลึกกับกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ เป็นการเก็บข้อมูลเฉพาะในกระบวนการถ่ายทำละครของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เท่านั้น จึงทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการขออนุญาตเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ลุ่มลึก อีกทั้งกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์บางคนไม่สะดวก และไม่คุ้นชินกับการสัมภาษณ์ และตัวผู้ศึกษาเองมีจุดยืนที่จะไม่ทำการกดดันใด ๆ เพื่อต้องได้ข้อมูลมา ถึงแม้ผู้ศึกษาตระหนักอย่างยิ่งว่าคำถามเกี่ยวกับการเป็นข้อสรุปที่เป็นสากลของการศึกษาเชิงคุณภาพนั้นเป็นคำถามที่ยังคงมีเสียงที่ดังและกึกก้องอยู่มากในพื้นที่วิชาการ แต่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจว่าข้อมูลการสัมภาษณ์ลุ่มลึกและสังเกตการณ์ของการศึกษาวิจัยนี้ไม่ได้เป็นข้อสรุปที่เป็นสากลของการศึกษากระบวนการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ได้ทั้งหมด แต่ก็ทำให้เกิดความเข้าใจที่เติมเต็มและเป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงจากมุมมอง ฐานประสบการณ์ และโลกในชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ ซึ่งผู้ศึกษายืนยันว่าเป็นกระบวนการประกอบสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมการศึกษา และตัวผู้ศึกษา

อีกทั้งการศึกษานี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลจากปัจเจกชนในระดับโครงสร้างด้านบนในทางธุรกิจของการผลิตละครโทรทัศน์ เช่น ระดับนโยบายของสถานีสปอนเซอร์ เป็นต้น เนื่องจากผู้ศึกษาต้องการสัมผัสกับข้อท้าทายของปัจเจกผู้เป็นกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ที่อยู่ในระดับปฏิบัติงานจริงแล้วจึงสะท้อนออกสู่การดำรงอยู่ของอำนาจเชิงโครงสร้าง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

จากข้อจำกัดในการวิจัยข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาตระหนักว่างานวิจัยในอนาคตควรที่จะขยายขยายประเด็นและทิศทางได้ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยในอนาคตน่าจะขยายการประกอบสร้างความหมาย และพลวัตของการประกอบสร้างความหมายให้กว้างออกสู่กลุ่มอื่นๆที่เกี่ยวข้องในการผลิต เช่น ทำการศึกษาทั้งกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์ ตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการถ่ายทำ ขั้นตอนการถ่ายทำ และขั้นตอนการตัดต่อ จนกระทั่งขั้นตอนการออกอากาศ เพื่อให้ได้บทวิเคราะห์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเกี่ยวกับการประกอบสร้างภาพตัวแทนในกระบวนการผลิตละครโทรทัศน์

2. การศึกษาในครั้งนี้ พยายามศึกษาสัมพันธ์ภาพระหว่างภาพตัวแทนผู้หญิงที่สร้างโดยกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ ในฐานะที่เป็นผลผลิตจากวาทกรรมทางสังคม ดังนั้นการศึกษาในครั้งต่อไป อาจมุ่งศึกษากระบวนการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิง และวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงและเพศสภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่และเหตุการณ์ทางสังคม โดยศึกษาในลักษณะเชิงวิพากษ์ของตัวแทนผู้หญิงและวาทกรรมทางสังคมของขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมสุดขั้ว กลุ่มที่เป็นเสรีนิยม กลุ่มก้าวหน้า เพื่อศึกษาการคลี่คลาย เคลื่อนไหวของภาพตัวแทนผู้หญิง

3. ประสพการณ์ของผู้ศึกษาในกระบวนการเก็บข้อมูลในกองถ่ายทำละครโทรทัศน์ทั้ง 3 เรื่อง ทำให้ผู้ศึกษาพบว่างานผลิตละครโทรทัศน์เป็นงานที่หนักมาก มากไปกว่านั้น คือ สถานภาพความเป็นแรงงานของปัจเจกชนผู้ผลิตละครโทรทัศน์ โดยเฉพาะกลุ่มฐานล่างของโครงสร้างองค์กรไม่ว่าจะเป็นช่างแสง ช่างไฟ ฝ่ายฉากกลับถูกละเลยทั้งจากพื้นที่ของนโยบายรัฐ และภาคเอกชนเอง ดังนั้นควรจะมีการเปิดพื้นที่ทางวิชาการในการศึกษาประเด็นนี้โดยอาจใช้มุมมองของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองในการศึกษาความเป็นแรงงาน และนโยบายด้านความเป็นแรงงานของสื่อบันเทิง

4. มากไปกว่านั้นหากการวิจัยในอนาคตในประเด็นการสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์สามารถประยุกต์ใช้แนวทางสหวิทยาการจะช่วยให้สามารถเปิดพื้นที่แก่กลุ่มผู้ผลิตให้มีโอกาสคิด ทบทวน และสังเคราะห์ประสบการณ์ของตนร่วมกับนักวิจัย หรือเปิดพื้นที่การวิจัยแบบปฏิบัติการเพื่อการเรียนรู้กันระหว่างนักวิจัยร่วมจากปัจเจกชนในกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์เอง และนักวิจัยคนนอก องค์ความรู้ด้านสหวิทยาการทางสังคมศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นนี้อาจก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้นในอนาคต

บทสรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์: การต่อสู้เรื่องความหมาย” ได้สำเร็จลุล่วงโดยสามารถตอบคำถามของนำของการวิจัย และนำเสนอผลการศึกษาในมุมมองที่เป็นองค์รวมเพื่อขยายบริบทขององค์ความรู้สตรีนิยม การศึกษากลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และแนวคิดอัตลักษณ์ของหลังสมัยใหม่ ในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิง พลวัตของการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และความสัมพันธ์ระหว่างการสร้าง

ภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ และการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยเฉพาะแนวคิด
การเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง ทำยที่สุดการศึกษาวิจัยนี้ได้นำเสนอ
ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคตที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์
ความรู้ดังกล่าวให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น